

ΤΟ ΘΕΑΤΡΟ

ΣΑΙΚΕΣΠΗΡ: «Ο Βασιλεύς Λήρ», (Βασιλικό Θέατρο).— Άχαλίνωτα, ξεθαλλά, σάν τούρανοβ τ' άγριεμένα στοιχειά που ξεσπούνε σ' άκράτητη θύελλα στην τρίτη πράξη, τ' ανθρώπινα πάθη, άλληλοσυγκρουόμενα, γεμίζουν την ύπεροχη τραγωδία του Σαίκεσπρη που για πρώτη άπόλαυση μäs χάρισε φέτος τó Βασιλικό Θέατρο.

Ή ανθρώπινη κακία στην πιό δαιμονική έντασή της, συνειδητή, κι' όπλισμένη άπό την ίδια την άθωότητα και την πίστη της καλωσύνης, σαρώνει άδίσταχτα ό,τι της φράζει τó δρόμο. Παιδιά ξεσηκώνονται ένάντια στους γονείς, άδέρφια προδίδουν τάδέρφια τους, γυναίκες έπιβουλεύονται τούς συζύγους, φίλοι παραγνώνιζουν τούς φίλους. Καμιά άρετή δέ μένει άπλήγωτη άπό την κακία. Τó πατρικό φίλτρο σκοτώνεται άπό τόν έγωισμό, ή στοργή συναντά την άχαριστία, ή έμπιστοσύνη την προδοσία, ή άφοσίωση τή φριχτή παραγνώριση.

Μιά φοβερή μοίρα βαραίνει, θαρρείς, πάνω άπό τó έργο, σκορπώντας παντού την καταστροφή, χωρίς νά ξεχωρίζει άθώους κι' ένόχους. Γιατί δέν ισχύουν για όλο τó πλάτος της δυστυχίας τά λόγια του ήρωα: «Οί Θεοί είναι δίκαιοι κι' άπό τά γλυκά μäs κρίματα φτειάχνουν τά δργανα που μäs παιδεύουν».

Ή τραγωδία του Βασιληά Λήρ μπορεί νά χρωσιέται στην φιλαυτία και στον έγωισμό του κι' άκόμη στην άμυαλιά του νάφήσει άπό τά χέρια του την έξουσία, μοιράζοντας τó βασιλείο του στις δυό κόρες του που τόν πλάνεψαν τά παχιά λόγια τους κι' άποκληρώνοντας την τρίτη που παραγνώρισε τή σεμνή στοργή της. Άκόμη και του Γλόστερ τή δυστυχία μπορεί νάποδώσουμε, μαζί του, στην άκολασία της νεότητος του—άντιληψη στενά χριστιανική— που τού χάρισε τó νόθο άπιστο γιό του. Ό θάνατος τής Γονερίλης και τής Ρεγάνης καθώς και του προδότη Έδ-

μόνδου είναι ή άξια τιμωρία για τήν κακία τους. Μά ή Κορδέλια, ή γλυκειά κι' άναμάρτητη, γιατί βασανίζεται και πεθαίνει; Κι' ό Έδγαρ, ό δίδυμος μ' αυτήν τραγικός άθώος, γιατί πέφτει θύμα;

Γιατί έτοι είναι ή Μοίρα στα έργα του Σαίκεσπρη. Όχι ή είμαρμένη τής άρχαίας τραγωδίας που γενιέται άπ' την Άρά και συμπίπτει με τή Δικαιοσύνη και την τιμωρό Άτη, παρά ή ή ανθρώπινη Μοίρα που άνυψώνει και καταβαραθρώνει, δημιουργεί και γκρεμίζει ανάλογα με την όρμη και συχνά με τά τυφλά της καπρίτσια, άπαράλλαχτα σάν τή φύση που βρέχει επί δικαίους, και άδίκους, μά και ρίχνει τó ίδιο τούς κεραυνούς της σ' άθώους και ένοχους. Γι' αυτό τά έργα του Σαίκεσπρη, ίδίως των 10 χρόνων τής μεγάλης δημιουργίας του, είναι τόσο βαρυά μελαγχολικά. Ό άθώος Άμλετ σκοτώνεται μαζί με τó φονηρά του πατέρα του κι' ή λευκή Δυσδαιμόνα πληρώνει τó ίδιο με τόν Ίάγο την ανθρώπινη μοίρα.

Κι' άκριβώς αυτό είναι τó ανθρώπινο στοιχείο στα έργα του Σαίκεσπρη. Γιατί κι' ή ζωή είναι έτοι τυφλά τραγική κι' άνένδοτη, δίχως λογική και δικαίωση. Πλάί όμως στη Μοίρα, άποκλειστικά όργανά της, τάνθρώπινα πάθη, κάτω άπό τή μαυιασμένη μαγκέτα της, χορεύουν τόν τραγικό χορό τους και φαίνονται σά νά παίρνουν την πρώτη θέση στο δράμα, αίτια και τιμωρός των ήρώων στην τραγική μοίρα τους.

Ό Λήρ είναι θύμα τής φιλαυτίας του και τρελλαινείται, γιατί δέ μπορεί νά χωρέσει τó μυαλό του την πραγματική όψη τής ζωής που ρχεται άξαφνα νά γκρεμίσει τó κάστρο όπου είχε περιφρουρήσει την εύτυχία του μακριά άπό την ανθρώπινη γνώση. Μέσ' στην πικρή δυστυχία μαθαίνει νά γνωρίζει την άληθινή άγάπη άπό τή ψεύτικη, μ' άλλοίμοно, μόλις τή βρίσκει την χάνει κι' ή βασανισμένη καρδιά του που πάλαιψε μ' όλα τάγρια πάθη δέν άνθεξι πιά και συντρίφτηκε. Τó ίδιο συντρίβεται κι' ή καρδιά του άλλου βασανισμένου πατέρα, του Γλόστερ, την ώρα που στην άγκαλιά του παιδιού του άναγνωρίζει την πλάνη του και συναντά την άληθινή άγάπη που παραγνώρισε.

Αυτή ή μάταιη αναζήτηση τής εύτυχίας μέσ' στην άγάπη που ζεί πλάί μας χωρίς νά τή νοιώθουμε, ένώ την αναζητούμε παντού άλλου, είναι ένα άπό τά πολλά τραγικά στοιχεία που γεμίζουν αυτό τó πολύπλευρο ανθρώπινο δράμα. Ή λαχτάρα αυτής τής άγάπης βάζει στον άμυαλο βασιληά τή σκέψη, πριν μοιράσει τó βασιλείο του στις κόρες του, νά ζητήσει νά μάθει πόσο τόν αγαπούν και τόν κάνει νά μεθύσει άπ' τά παχιά τους λόγια και νά μην την άναγνωρίσει, την άγάπη τή γνήσια, στη σιωπηλή, άξιόπρεπη καρδιά τής Κορδέλιας. Κι' όλα του τά παθήματα, ύστερα κι' ή τρέλλα του δέν όφείλονται άκριβώς στη διάψευση αυτής τής άγάπης που τού την έταξαν

άφειδώλευτα και τού την πήραν άμέσως πίσω μαζί με τά πλούτη του; Κι' όταν τή συναντά έπιτέλους, τή χαμένη αυτή άγάπη, στην άδικημένη του κόρη ό σκοτισμένος του νοός δέ φωτίζεται για λίγο, για νά σβύσει για πάντα πιά και καρδιά και νοός σάν τή χάνει με τó θάνατο τής Κορδέλιας;

Μά τί νά προφτάσει κανένας νάναλύσει στον περιορισμένο χώρο μιάς κριτικής; Ό μύθος δέν έχει πολλή σημασία κι' οι ήρωες στα έργα του Σαίκεσπρη, δημιουργήματα έσωτερικής μά κι' έξωτερικής μοίρας, πολύπλευροι κι' όλοκληρωμένοι σ' άπεραντο ψυχολογικό πλάτος, δέν αναλύνονται εύκολα. Ζωντανεύονται στη σκηνή κι' άναγνωρίζονται άπ' τή μυστική συγκίνηση που χαρίζουν κι' άπό τάκράτητα ρίγη που σκορπούν γύρω τους. Κυρίως σάν έχουν ένσάρκωτες όπως τούς ήθοποιούς τής έθνικής μας Σκηνής.

Ό κ. Βεάκης που τόσο πόθησε νά ζωντανέψει αυτό τó ρόλο δέν ξέρω άν μέσα στα όνειρά του όραματίστηκε τóση έπιτυχία. Ήταν ό Βασιληάς Λήρ αυτούσιος μέσα άπό τó έργο του Σαίκεσπρη. Έπιβλήθηκε εύθός, άπό την πρώτη εμφάνισή του, με την περιφημη μάσκα του και τή

βασιλική του ύπεροψία. Μεγαλοπρεπής, οξύθυμος, τραγικός μέσ' στην άφροσύνη του κι' άνήλεος στο θυμό του. Ύστερα στις στιγμές τής κατάρτηξης και τής φρίκης μπροστά στην άχαριστία των θυγατέρων του, πόσες έναλλαγές! Δυνατός και στη μιμική έκφραση και στο λόγο, και στην πλαστική κίνηση. Εύλύγιστος κι' άσυγκράτητος στις στιγμές τής τρέλλας, γλυκός, συντριμένος κι' άδύνατος στις σκηνές του μεγάλου πόνου. Ούτε μιά στιγμή άτονη στο παίξιμό του, άκόμη και μέσ' στην έκκωφαντική πάλη των φυσικών στοιχείων, που άποδόθηκε σ' όλη την ένταση που τή θέλει τó κείμενο, στάθηκε κυρίαρχος κι' έπιβλητικός κι' ή δραματική φωνή του νικούσε τó θόρυβο και την καταγίδα με τούς σπαραχτικούς έξαλλους τόνους της. Ήταν ό καλύτερος ρόλος του; Όλες οι δημιουργίες του Βεάκη είναι μεγάλες κι' άξέχαστες. Μά αυτή ξεχωρίζει άκόμη πιό πολύ με την τέλεια αναγλυφικότητά της και την πλούσια ποικιλία της.

Ό κ. Ροζάν στον παράλληλο ρόλο του προδομένου πατέρα κέρδισε έπισης μιά νέα έπιτυχία. Συγκρατημένος, ψύχραιμος, έγκαρτερημένος, ήταν μιά ήρεμότερη πλευρά τής δυστυχίας πλάί στον έξαλλο βασιληά.

Άπό τούς άλλους άνδρικούς ρόλους ξεχώρισαν ό κ. Μινωτής στο ρόλο του Έδγαρ, ίδίως στην προσποιητή τρέλλα, κι' ό κ. Γληνός που ζωντανέψε με τóση κατανόηση και λεπτότητα τόν όμοιο με τόν Ίάγο σατανικό τύπο του Έδμόνδου. Έπίσης ό κ. Κωστόπουλος έπαιξε με πολλή έσωτερικότητα κι' εύγένεια τó δούκά τής Άλμπανης. Καλοί έπίσης ό κ. Κατράκης και Μαλλιαργός. Ό

κ. Μαμίας εξαιρετος σαν «τρελλός» μά με την βιάση του έτρωγε τὰ σοφά λόγια του ρόλου του. Τό ίδιο κι' ό κ. Δεστούνης που έζημίωσε με την άρθρωση του τό καλό κι' εύσυνείδητο παίξιμό του.

Οι τρείς γυναικείοι ρόλοι δόθηκαν με την ίδια έπιτυχία από τις τρείς έκλεκτές καλλιτέχνιδες κ. Παξινού, Παπαδάκη και Μανωλίδου. Οι δύο πρώτες έδωκαν έντονότατα, μά με διαφορετικό τρόπο την κακία κι' ή τρίτη με πολύ φυσικότητα την καλωσύνη.

Μά για όλα τούτα, σ' ένα ιδίως τέτοιο κολοσσό έργου, τόν πρώτο έπαινο δικαιούται ό σκηνοθέτης, ό παντεπόπιης νοός κι' ή ψυχή που κάνει τό έργο σύνολο. Ό κ. Ροντήρης απόδειξε άλλη μιά φορά πως δέ φοβάται τὰ μεγάλα έργα και πως έχει και φαντασία και δύναμη και ψυχή. Τά σκηνικά —μιά ακόμη έπιτυχία του κ. Κλώνη— ύποβλητικά μεγαλόπρεπα κι' όμως τόσο λιτά στη σύνθεσή τους, ήταν ένα πλαίσιο αξιο του μεγάλου έργου που κινήθηκε μέσα σ' αυτά από τόν αξιο σκηνοθέτη μ' ένότητα και ρυθμό.

Μόνο στη σκηνή των τριών τρελλών δόθηκε κάπως μεγαλύτερος ρόλος στα τεχνητά μέσα κι' ή ύποβλητική αλήθεια θύελλα έθεσε σε δευτερεύουσα μοίρα τό λόγο και τράβηξε την προσοχή με την έντύπωση πως ζητούσε νά υποβάλει κάπως έξωτερικά κείνο που βρισκόταν τόσο άφθονο μέσ' στην ούσία του έργου. Έπίσης ίσως δέν έπρεπε νά τονιστούν τόσο οι φρικιαστικές σκηνές της τυφλώσεως και των επί σκηνής φόνων. Ξέρομε πως είναι τόσο σύμφωνες με τό Σαικσπηρικό πνεύμα και με την εποχή που γεννήθηκε τό έργο, μά δέν πρέπει τάχα στην έκάστοτε απόδοση νά παίζει κάποιο ρόλο κι' ή σύγχρονη αισθητική;

Μαζί με τ'άλλα, κι' ιδιαίτερα, πρέπει νά άπονεμηθεί δίκαιος έπαινος στην εργασία του κ. Φωκά. Ό συνδυασμός των χρωμάτων, ή εύγένεια της γραμμής κι' ή λιτότης κι' ή χάρη στη διακόσμηση, έκαναν τις άμφιέσεις όλων των ήρώων αληθινά δημιουργήματα τέχνης.

Κι' ή μετάφραση του κ. Ρώτα έκφραστικότετη και ποιητική, παρά τις κάποιες ακρότητές της.

Πόσοι παράγοντες, όλοι διαλεχτοί και περίφημα συνδυασμένοι. Τό ένθνικό Θέατρό μας άρχισε την όγδόη περίοδο της πολύτιμης εργασίας του με μιά μεγάλη έπιτυχία. Πόσες ύποσχέσεις για τή συνέχειά της!..

ΣΟΦΙΑ ΜΑΥΡΟΕΙΔΗ ΠΑΠΑΔΑΚΗ